

Beate Kosmala, *Das Polenjugendverwahrlager der Sicherheitspolizei in Litzmannstadt/Łódź* [w:] *Der Ort des Terrors*, tom 9, red. Wolfgang Benz i Barbara Distel, Monachium 2009:

Szkoda, że autorka oparła się przede wszystkim na monografii Józefa Witkowskiego oraz Kronice getta i nie sięgnęła bardziej do niemieckich archiwów. Dla mnie nowością są natomiast ustalenia, co do narodowości niektórych strażników obozowych, gdyż Kosmala wymienia Ukraińców, Serbów i Chorwatów. Nie wiem skąd te ustalenia, gdyż z materiałów IPN wynika, że wśród załogi obozu byli Ukraińcy, Białorusini i Białorusinki oraz jeden Chorwat. To jednak nie jest najważniejsze, ciekawą informacją są natomiast przedsiębiorstwa, które składały zamówienie do obozu i odbierały stamtąd m.in. wyprostowane igły tkackie.

(opracował Artur Ossowski - Naczelnik Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej Instytut Pamięci Narodowej - KŚZpNP Oddział w Łodzi)

Artykuł zawiera wszystkie najistotniejsze informacje na temat obozu. Autorka podzieliła tekst na kilka części, które otwierają podtytuły anonsujące kolejne tematy. Píše w stylu bardzo konkretnym, pozbawionym emocjonalnych wtrętów, ujawniających stosunek autorki do prezentowanego zagadnienia. Wskazuje na kolejne niemieckie rozporządzenia i decyzje, które doprowadziły do założenia obozu a następnie regulowały jego funkcjonowanie. Sprawnie referuje kolejne zagadnienia istotne dla wojennej i powojennej historii obozu.

Plasuje obóz na Przemysławej w trójce trzech - obok obozu dla dziewcząt w Uckermark (nieopodal Ravensbruck) oraz dla chłopców w Moringen. Przypomina, że Republika Federalna Niemiec uznała obóz, obok obozu w Konstancynie, za koncentracyjny. Dementuje fakt przebywania w obozie dzieci z czeskich Lidic (zaznacza, że zostały skierowane do obozu na ul. Łąkowej w Łodzi, a następnie po krótkim pobycie w Łodzi zamordowane w obozie Kulmhof/Chełmno).

W tekście pojawia się błąd merytoryczny - autorka twierdzi, że mali więźniowie otrzymali obozowe ubrania w paski, co nie jest prawdą. Rzeczywiście największym mankamentem artykułu są bardzo ubogie źródła, najczęściej polskojęzyczne i wtórne. Na moje pytanie, dlaczego nie sięgnęła do zasobów niemieckich archiwum, autorka tłumaczyła się ograniczonym czasem przeznaczonym na przygotowanie tekstu.

Dr Beate Kosmala jest historyczką, a od 2005 roku starszą badaczką w Miejscu Pamięci Milczący Bohaterowie w Fundacji Niemieckiego Ruchu Oporu. Wcześniej pracowała dla Centrum Badań nad Antysemityzmem na Uniwersytecie Technicznym w Berlinie. W latach 2000-2001 była stypendystką Międzynarodowego Instytutu Badań nad Holocaustem w Yad Vashem w Jerozolimie. Jej obszar badań to: prześladowanie Żydów w Niemczech w latach 1933-45, ratowanie Żydów oraz polsko-żydowskie i niemiecko-żydowskie stosunki w XX wieku (Źródło - *Obojętność Boli. Scenariusze edukacyjne o Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata*, Wrocław 2010).

Artykuł ukazał się w serii wydawniczej „Miejsce terroru. Historia nazistowskich obozów koncentracyjnych”, uważaną za bardzo solidną charakterystykę obozów nazistowskich. Wydawana w latach 2005-2009, pod redakcją Wolfganga Benza i Barbarę Distel, przez Wydawnictwo C. H. Beck (według Wikipedii jedno z największych wydawnictw niemieckich, o dużej renomie).

Wolfgang Benz, ur. 1941 - niemiecki historyk. Był m.in. dyrektorem Centrum Badań nad Antysemityzmem na Uniwersytecie Technicznym w Berlinie. Pracował też w Instytucie Historii Najnowszej w Monachium. W 1985 roku był założycielem serii Dachauer Hefte i jej wieloletnim redaktorem. Redagował też Roczniki Badań nad Antysemityzmem. Jest autorem licznych opracowań na temat Trzeciej Rzeszy tłumaczonych też na język polski, np. „Historia Trzeciej Rzeszy”.

Barbara Distel, ur. 1943 - w latach 1975-2008 była dyrektorką Muzeum- Miejsce Pamięci Dachau. Wydawała wraz z Wolfgangiem Benzem Dachauer Hefte. Jest członkiem rad nadzorczych Centrum Szymona Wiesenthala, Muzeum „Topografia Terroru” w Berlinie, Muzeum „Dom Konferencji w Wannsee”.

W. Benz i B. Distel wydali w ciągu 5 lat 9 tomów serii „Miejsce terroru. Historia nazistowskich obozów koncentracyjnych”. Tom pierwszy poświęcono omówieniu ogólnej organizacji i struktury obozów koncentracyjnych. W następnych tomach zawarto opisy poszczególnych obozów koncentracyjnych, według ich kolejności powstawania, wraz z podlegającymi im podobozami. Oprócz tego opisano obozy, które powstały jako obozy zagłady: Kulmhof/Chełmno, Bełżec, Sobibór, Treblinka. Nie należały do systemu obozów koncentracyjnych zarządzanych centralnie z Berlina przez Inspekcję Obozów Koncentracyjnych, jednak autorzy nie wyobrażali sobie, by nie opisać ich w wydawanej serii. Tom 9, ostatni, który ukazał się w 2009 roku, został poświęcony innym formom obozów przymusu w III Rzeszy, takim jak: obóz pracy wychowawczej, obóz specjalny, obóz cygański, obóz pracy przymusowej dla Żydów, areszt policyjny, rozszerzone policyjne więzienie, Jugendschutzlager (obóz dla młodocianych), obóz organizacji Schmelt, obóz przejściowy. W świadomości ofiar były one obozami koncentracyjnymi i w rzeczywistości warunki w nich panujące, organizacja i system nadzoru mało co różniły się od tych właściwych obozom koncentracyjnym. W opisie nie pominięto także gett, utworzonych w okupowanej Polsce, krajach bałtyckich, na Białorusi, Ukrainie, Węgrzech, gdyż i one były miejscami o warunkach życia podobnych do obozów koncentracyjnych. Zdaniem autorów, licznych form obozów nie sposób w jednym tomie w pełni opisać, zwłaszcza że badania naukowe dopiero zaczynają się nimi zajmować. Dlatego zdecydowali się, by przedstawić i pokrótce scharakteryzować najważniejsze typy obozów przymusowych z kilku krajów okupowanej Europy, a także przykładowo opisać konkretne miejsca. Ich intencją było, by ich publikacja stała się inspiracją/wskazówką dla badaczy, że nadal istnieje wielka potrzeba kontynuowania badań historycznych w zakresie poruszanej przez nich tematyki (*Źródło - wstęp do 9 tomu*).

Niestety pytania dot. miejsca obozu na Przemysłowej na mapie innych obozów dla dzieci i młodzieży, oraz decyzji umieszczenia opisu obozu w 9. tomie serii, skierowane do W. Benza na moją prośbę przez wieloletnią partnerkę projektową dr hab. Imbke Behnken, pozostały bez odpowiedzi.

(opracowała Urszula Sochacka – kierownik projektu)